

Totalitarisme, de kracht van de rattenvangers van het onbehagen-2

Petra Bolhuis
Maieutiek-2022-1

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

1

Wanneer plaatst Arendt Totalitarisme

Het begint wanneer totalitaire bewegingen de macht in handen krijgen gesteund door de massa.

- 1929 Rusland de tweede revolutie
- 1933 Duitsland

De massa weet wel degelijk van de misstanden waarmee deze bewegingen aan de macht komen, aldus Arendt (noot 1 blz. 63).

Hersenspoelen noch onwetendheid spelen een doorslaggevende rol.

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

2

Historische achtergronden

- Eerste wereldoorlog; Shellshock en landverhuizingen, herstelbetalingen,
- Beursval Wall Street gevolg; versnelde terugbetalingen en het gelijk van Marx,
- Wetenschappelijke ontwikkelingen; popularisering en nihilisme,
- Dansen op de vulkaan in Duitsland (Berlijn),
- Honger in Rusland en revolutie op revolutie,
- Eugenetica als weg naar een beter wereld,
- 'Alles moet stuk', als tussenfase op weg naar een beter wereld.

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

3

Wat is de rol van de Verlichting?

- Arendt ziet de ontwikkelingen van het totalitarisme ook als een effect van de Verlichting. Zie citaat "Antisemitisme (en niet Jodenhaat), (...) in een betere toekomst-, vergeefs. (T.Blz 42)
- Veel anderen zagen het meer als een tijdelijke terugval. (en eugenetica als één van de oplossingen) of een vernietiging van het bestaande zodat er iets nieuws kon ontstaan.

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

4

Waar ligt de basis van de vatbaarheid voor deze beweging?

- Burgerlijke vrijheden kunnen slechts iets betekenen binnen een klassenmaatschappij of hiërarchie.
- Die wordt verbroken in Duitsland en Rusland en dan is parlementaire representatie feitelijk onmogelijk geworden.
- Na WOII gebeurt dat in heel Europa, stelt Arendt.

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

5

Wie heeft de leiding?

- De bourgeoisie was apathisch, competitief en op zelfverrijking gericht,
- Bourgeoisie had het bestuur aan de aristocratie overgelaten, maar werd nu vijandig t.o.v. eigen instituties,
- De burgers vragen dictatoriaal en monopolistisch gedrag van het bestuur om hen te steunen in hun onderlinge *struggle for life*.

Maieutiek najaar-2022-ArendtTotalitarisme

6

Geïsoleerde na-oorlogse mensen

In deze chaotische tijd weten mensen niet meer wat te doen of te denken.

De ruimte ontstaat voor een sterke man die de lasten zal overnemen van deze overvraagde burgers. (77)

“Het hoofdkenmerk van de massamens is niet zijn brutaliteit of achterlijkheid, maar zijn isolement en het gebrek aan normale sociale relaties.” (83)

Maleutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

7

De verwarring en het totalitarisme

“Wat de massa's weigeren te erkennen, is de toevalligheid die de werkelijkheid doordringt. Ze zijn vatbaar voor alle ideologie - en, omdat ideologieën feiten uitleggen als loutere illustraties van wetten en omdat ze elke samenloop van omstandigheden elimineren, dankzij het verzinsel van een alomvattende almacht, die geacht wordt de oorsprong te zijn van elke gebeurtenis. Om te kunnen gedijen, moet de totalitaire propaganda ontsnappen uit de werkelijkheid en haar toevlucht nemen tot fictie, het toeval vervangen door consistentie. (T. 140)

“Vooraleer de macht te grijpen en een wereld op te richten die beantwoordt aan hun doctrines, roepen totalitaire bewegingen een leugenachtig consistente wereld voor de geest, die beter beantwoordt aan de noden van de menselijke geest dan de werkelijkheid zelf, een wereld waarin de ontwortelde massa's zich, dankzij pure verbeelding, thuis kunnen voelen en waarin hun de steeds terugkerende schokken van het werkelijke leven en de reële ervaring bespaard blijven.” (T.142)

Maleutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

8

Wat doet de massa?

Neemt normen en attitudes van de heersende klasse niet over maar vervangt het door 'wat iedereen wel weet'

Massa bestaat uit mensen die hun politieke apathie afwerpen en zich aansluiten bij wie hen belooft ze te representeren.

Men gaat vanuit allerlei overwegingen, gaat bestaande partijen en instituties haten en voor gek verklaren.

Er ontstaat een massa individuen die hetzelfde lot ondergaat en hun bitterheid niet omzet in een gedeeld belang, maar in een kwijt willen raken van het individuele, desnoods in opoffering, zelfs van het eigen leven.

Er is materiele onthechting waarbij een monnik werelds overkomt schrijft Arendt (81)

Maleutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

9

Zag men dit dan niet gebeuren?

- Niet het radicale verlies van het eigenbelang,
- Niet de cynische of verveelde onverschilligheid tegenover de dood of andere persoonlijke catastrofes,
- Niet de hartstochtelijke neiging om de meest abstracte noties tot leefregel te maken,
- Niet de algemeen verbreide minachting voor de meest vanzelfsprekende regels van het gezond verstand. (citaat T.82)
- Niet dat massabewegingen een bijzondere aantrekkingskracht uitoefenden op hoog gecultiveerde mensen, (v.b. alles moet stuk, eugenetica, fascisme en fellowtravelers)
- Niet dat geraffineerd en gesofistikeerd individualisme meestal geen hinderpaal vormde om zichzelf in de massa te verliezen.

Maleutiek najaar-2022-ArendTotalitarisme

10